

HOLLAND BAROQUE

BACH INSPIRIERT

Creatieve ode aan het orgel

30 sep Leeuwarden - 1 okt Helmond - 3 okt Gouda - 5 okt Zwolle
6 okt Cuijk - 7 okt Utrecht - 8 okt Den Haag - 9 okt Wageningen

MUSICI

Viool I

Judith Steenbrink (artistiek leider)
Simone Pirri
Kirsti Apajalahti
Anna Jane Lester

Viool II

Katarina Aleksić
Marguerite Wassermann*
Chloe Prendergast

Altviool

Emma van Schoonhoven
Marta Jiménez

Cello

Tomasz Pokrzywinski
Karin Hannisdal*

Contrabas

Daniël Muskitta

Traverso

Dante Jongerius

Hobo

Eduard Wesly
Noelia Melián Cruz

Fagot

Kim Stockx

Luit

Hugo Miguel de Rodas

Klavəcimbel en orgel

Tineke Steenbrink (artistiek leider)
Teun Braken

*Trainees (Samama Fellowship)

PROGRAMMA

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Gigue (Fuga) BWV 577

Choralvorspiel, naar: Allein Gott in der Höh' sei Ehr BWV 711 - Fugetta BWV 677 - Choral BWV 715

Sonata BWV 527 *Andante*
Ach bleib bei uns BWV 649
Pastorale BWV 590

Jesus Christus unser Heiland BWV 688
Erbarm' dich mein, o Herre Gott BWV 721
Toccata d-moll BWV 565

Sarabande – Corrente – Thema – Murky - Fuga g-moll BWV 542
Preludium BWV 547 in D

Herschrijvingen door Judith en Tineke Steenbrink

Holland Baroque dankt Jan van der Kruk voor het miniatuurorgel

BACH INSPIRIERT

Creatieve ode aan het orgel

Het idee voor *Bach Inspiëert* begon bij *Bachs Königin*, een vorig programma van Holland Baroque, geïnspireerd op Bachs orgelwerken. Naast concerten in binnen- en buitenland verscheen het programma ook als album. Judith Steenbrink: "Het gebeurt nogal eens dat als mijn zus Tineke en ik ons ergens intensief mee bezig houden, we merken dat het onderwerp steeds meer fascineert, ook als de tournees al lang voorbij zijn. Zo heeft het 17de-eeuwse Brabantse repertoire Tineke totaal in haar greep. Bij mij blijft Telemann steeds weer trekken. Ook na het samenstellen en voor orkest herschrijven van het repertoire voor *Bachs Königin* bleven we ons met dat deel van Bachs oeuvre bezighouden. Je verdiepen in de materie leidt vaak tot het besef dat er nog zoveel méér te ontdekken is." *Bachs Königin* bleek het begin van een nieuw programma.

Uren om te luisteren

Hoeveel orgelwerken Bach schreef? Dat is lastig te zeggen. Er zijn de *Orgelwerke in neun Bänden* (Edition Peters). Dat is helder. Het is veel muziek. Je kunt de banden niet onder één arm dragen, ook met twee armen is het te zwaar. Tineke Steenbrink heeft de orgelwerken geteld, en zij kwam tot driehonderdeenentwintig werken, waarbij ze de *praeludium en fuga* als één werk geteld heeft. Dan is er een grijs gebied van stukken die mogelijk wel of niet tot Bachs orgelwerken gerekend worden. Daar wordt nog steeds over gestecheld. De zes *Grote Toccatas* (BWV 910-916) bijvoorbeeld. Dat zijn klavierstukken zonder pedaal, dus de klavecinisten eigenen zich die werken toe. Dat is al gauw weer een uur aan muziek, mogelijk toch, of tenminste óók voor orgel. *Das wohltemperierte Klavier* (BWV 846-893), dat is niet voor orgel toch? Het klinkt en past vaak wel heel mooi op het orgel, net zoals de stukken uit het *Klavierbüchlein für Wilhelm Friedemann* en het *Notenbüchlein für Anna Magdalena Bach*. Anderzijds is het ook zo dat rondom Johann Sebastian Bach het klavichord met aangehangen pedaal alom in gebruik was. Orgelmuziek werd dus ook buiten het orgel om gespeeld. Bachs orgelwerken waren dus ook inwisselbaar, in de beste zin van het woord. Wanneer Bach '*Organo Pleno*' bij een compositie voorschreef dan weten we dat die compositie exclusief voor de magistrale 'koningin der instrumenten' geschreven is. Driehonderdeenentwintig orgelwerken is dus een voorzichtige schatting. Het zijn in ieder geval vele uren aan muziek.

Signatuur

Wat maakt Bachs orgel-oeuvre zo de moeite waard? Iets specifieker: waarom verdiepen wij ons als orkest zo graag in zijn orgelwerken? Natuurlijk zijn er liefhebbers die elke orgelnoot van Bach kennen. Sterker nog: er is een wereldwijde Bach-orgel-community. Geen geheim, maar wel een versholten genootschap. Liefhebbers zijn het, bezeten van Bach én het orgel. Als organist kun je je sowieso een leven lang aan Bachs orgelwerken weiden. Het repertoire is naast technisch zeer uitdagend, zo niet hondsmoeilijk, zeer divers in stijl en compositievorm en dan ook nog eens heel mooi. Voor een grotere groep luisteraars zijn de stukken toch minder bekend dan sommige andere Bachwerken. In het orgelrepertoire kom je zo veel verschillende stijlen tegen. De '*Stylus Fantasticus*', de grillige, vrije compositiestijl die vaak 17de-eeuws aandoet. Koraalbewerkingen, altijd fijn.

Judith Steenbrink: "Toen ik mijn vader vertelde dat we een nieuw programma rond orgelwerken van Bach zouden maken glimlachte hij. 'Judith,' zei hij. 'Dit keer moet je écht *Allein Gott in der Höh sei Ehr* gaan bekijken. Bach gebruikt dit koraal zoveel omdat dát zijn boodschap is: *Allein Gott in der Höh sei Ehr, und Dank für seine Gnade, darum dass nun und nimmermehr uns rühren kann kein Schade. Ein Wohlgefalln Gott an uns hat; nun ist groß Fried ohn Unterlass, all Fehd hat nun ein Ende*. Oftewel: *Soli Deo Gloria*; begrijp het nou, het is zijn signatuur.' Bach schreef SDG onder veel van zijn composities, en dit koraalthema gebruikt hij inderdaad heel vaak; bijvoorbeeld in BWV 260, 771, 663, 676, 664, 715 en 711. Hij belde me weer op: 'Judith, kijk nou vooral naar het Super Trio van BWV 664'."

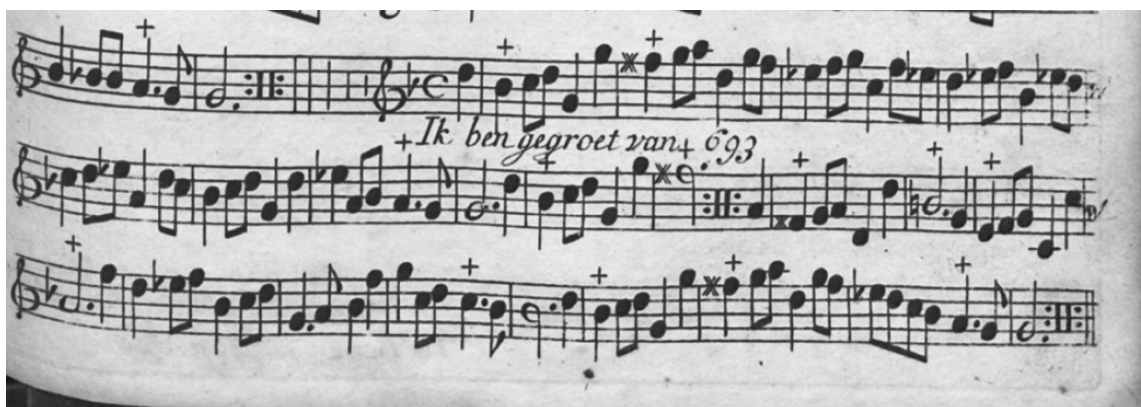
Maar er is zoveel. BWV 565 bijvoorbeeld. Als je niet in BWV nummers leeft dan zegt *Toccata en Fuga in d-moll* waarschijnlijk meer. Iedereen kent het. Maar een bewerking? Judith Steenbrink: "De *Fuga* van dit wereldberoemde stuk leent zich heel organisch voor orkest. De beweging in het thema is typisch violistisch: de repetitieve beweging speel je over twee snaren en dat geeft meteen Italiaanse energie. Geliefd door Bach zelf. Maar de *Toccata*? Vaak wordt die op het orgel wat bombastisch aangezet, met een langzaam tempo en alle registers vol open. Daar kon ik me in orkestzetting niets bij voorstellen. Ik ben de *Toccata* toen los van de nu gangbare uitvoering gaan bekijken. In het licht van de 'Stylus Fantasticus' begon ik te horen hoe het orkest het zou spelen. Op het moment bedacht. Een soort improvisatie. Een *Toccata*."

De orgelwerken van Bach hebben zoveel in zich. *Fuga's*, koraalbewerkingen, Bach als arrangeur van Italiaanse tijdgenoten als Vivaldi, Marcello en Pergolesi. Stukken die bekend zijn voor velen en stukken die buiten de orgelliefhebbers nog niet alle oren bereikt hebben. Het orgel is een orkest an sich. Bach speelde zelf ook met dit gegeven. Hij verwisselde zijn repertoire tussen orgel, vioolsolo en cantate. Daar was geen scheidslijn.

Duikend in al die meters, uren van geniale orgelmuziek is één ding glashelder. Hoe goed Bach en zijn tijdgenoten gespeeld moeten hebben. Weergaloos virtuoos. En hoe hebben ze dat in de kou in de winter volgehouden? Tineke Steenbrink: "Vanaf mijn tiende speel ik in koude kerken. Het is me wat. Hoe gemotiveerd je ook bent, de kou neemt je te pakken. Maar het orgel is onovertroffen. En de stukken zijn fenomenaal. Dan blijf je spelen."

Judith Steenbrink: "In *Bachs Königin* hebben we orgelwerken getoonzet voor orkest. Het resultaat breidde als het ware Bachs eigen orkestrepertoire, zoals de *Brandenburgse Concerten* en de *Orkestsuites*, uit. Hielden we eerder Bachs noten van veelal intact, in *Bach Inspiriert* zoeken we meer de vrijheid op. Zo hebben we het thema van de *Gigue-Fuge* (BWV 577) omgedraaid (inversie) en voortgeborduurd op wat er dan ontstaat. Spelen met thematiek, compositievormen en de regels van het contrapunt. Als je dat spel een beetje kent is het leuk spelen! Behoorlijk barok trouwens."

Rondom BWV 542 zit een verhaal met een Nederlands tintje. Het thema zou een Nederlands volksliedje zijn door componist Johann Adam Reincken, Nederlands-Duitse componist, organist, klavecijnist en gambist aan Bach gegeven. *Ik ben gegroet van*, uit de verzameling *Oude en Nieuwe Hollantse Boeren Lieties* lijkt inderdaad sprekend op het thema van de fuga. Als je volgens de regels van het contrapunt een baslijn maakt dan kom je trouwens op een 'walking bass' uit die in de Hohe Messe niet zou misstaan. Geen wonder dat Bach dit liedje wel zag zitten. We hebben dit liedje in andere vormen gegoten. Een Sarabande en een Corrente. Zo kun je horen hoe het thema in andere gedaantes klinkt. Een goede barokke gewoonte. Want Bach koos voor een fuga, een gebruikelijke vorm voor het orgel, maar als hij het thema voor orkest of in een solosonate had gebruikt, had het ook een Allemande of Bourree kunnen zijn.

Orgelwerken blijven vaak binnen de kerkmuren en kathedrale vestingen. Naar het ensemble toegeschreven en soms verder gedicht neemt het orkest ze nu mee naar concertzalen. Bach: zoveel vorm én zoveel vrijheid. *Bach Inspiriert* is een herontdekking. Een mogelijkheid om Bachs orgelwerken met nieuwe ogen te bekijken en beter te leren kennen. Het privilege te nemen om vrije bewerkingen te maken was ook zijn signatuur. Inspirerend. SDG

Door Judith en Tineke Steenbrink

BIOGRAFIE

Holland Baroque

Met onvermoeibare belangstelling verrijkt Holland Baroque de muzikale canon. Het orkest benadert de partituur als een onvoltooid kunstwerk: met kennis, kunde, fantasie én speelsheid wordt barok een nieuwe belevenis. Hiermee heeft Holland Baroque haar eigen herkenbare klank gevonden.

Judith en Tineke Steenbrink, als artistiek leiders het kloppend hart van het ensemble, schrijven en arrangeren voor het orkest en hun muzikale gasten. Zo ontstonden unieke projecten zoals *Gospel Baroque* met London Community Gospel Choir, *Love is Crazy* met punkdiva Sven Ratzke en *Silk Baroque* met shengspeler Wu Wei. Een omvangrijk onderzoek leidde, naast de ontdekking van een schat aan repertoire, tot erkenning van vergeten 17de-eeuwse componisten zoals Benedictus a Sancto Josepho. Bekendheid bij een breed publiek vergaarde het orkest met de projecten met trompetfluisteraar Eric Vloeimans en singer-songwriter Daniël Lohues. De samenwerking met Reinbert de Leeuw maakte diepe indruk.

Het orkest zet zich ook in voor jong talent en de toekomst van muziek: met haar concerten voor kinderen in scholen stimuleert het de creativiteit bij kinderen. Via het eigen Samama Fellowship doen young professionals een seizoen lang ervaring op. Prijzen zoals de Edison, de VSCD-prijs en REMA Educatie award gaven het orkest erkenning voor haar kwaliteit, inzet en werkwijze.

NAGENIETEN?

Winkel

Ook geïnspireerd op Bachs orgelwerken: het album *Bachs Königin*. Koop *Bachs Königin* – of een van onze andere albums – na afloop van het concert.

'Holland Baroque maakt Bachs Königin tot mens.'

**** (NRC)

Ondersteunen

Wilt u het orkest ondersteunen door financieel bij te dragen? Wij kunnen zo veel méér doen met uw hulp! Voor schoolkinderen spelen, jong talent ondersteunen en inspirerende programma's blijven maken buiten de gebaande paden. Met uw support zetten wij de volgende stap! Veel dank!

Holland Baroque heeft een ANBI-status. Dit kan fiscaal voordeel opleveren. www.hollandbaroque.com/doe-mee

Sternstunde met Ensemble Polyharmonique 14 t/m 22 december

Van 14 tot en met 22 december brengt Holland Baroque het nieuwe programma Sternstunde. Ensemble Polyharmonique is een solistencollectief en rijzende ster aan de Duitse vocale barokhemel. Hun specialiteit is het vroegbarokke, Duitstalige repertoire. Holland Baroque brengt samen met hen een vindingrijk programma van componisten als Hammerschmidt, Knupfer, Praetorius, Rosenmüller en Schütz.

Sternstunde komt naar Leeuwarden, Oldeberkoop, Cuijk, Amsterdam, Heerlen, Nijmegen, Utrecht en Den Haag.

Kaarten en meer informatie via www.hollandbaroque.com/concerten

Nieuwsbrief

Wilt u op de hoogte blijven? Schrijf u dan bij de cd-stand in voor de nieuwsbrief en ontvang daar een gratis demo-album.

Resourcement BV

Dit concert wordt mede mogelijk gemaakt door de vrienden van Holland Baroque en door een bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap